

De Haan Festival 2024

Info op
www.dezaanseregenboog.nl/dehaanfestival
en De Zaanse Regenboog

Het Weefhuis Zaandijk

Lagedijk 39, 1544 BB Zaandijk
950 meter vanaf station Zaandijk Zaanse Schans
Bushalte lijn 67 voor de deur

Vrijdag 27 – dinsdag 31 december

Maximaal bezoekersaantal: 50 per
programmaonderdeel

Aanmelden vooraf via dehaanfestival@gmail.com
onder vermelding van naam, telefoonnummer en
welk programmaonderdeel (dag, tijd)

Betaling aan de deur:
€5 voor volwassenen
€3 voor scholieren
inclusief (downloadbaar) informatieboekje
met teksten van De Haan.

(Afbeelding: Peter Kooij)

Welkom

In maart werd ik door Frank Vos van De Zaanse Regenboog benaderd: hij had van het Jacob Israël de Haan Genootschap het verzoek gekregen, om iets tijdens ZaanPride in Zaandam te doen, 100 jaar na de moord op de in Zaandam opgegroeide Jacob Israël de Haan. Met die ZaanPride 2024 en Roze Zaterdag 2025 op komst zag hijzelf daarvoor geen mogelijkheid. Of ik niet iets zou kunnen organiseren? Hij gaf er meteen een aantal namen bij.

Eentje daarvan was die van Mattias Duyves. Die naam kende ik al heel mijn volwassen leven, te beginnen in de tijd dat ik Homostudies in Utrecht studeerde, begin jaren 80. Daarna was ik zijn naam, en die van zijn man, de twee jaar geleden overleden Gert Hekma, nog heel vaak tegengekomen: in het tijdschrift Homologie en bij boekhandel Vrolijk. Met hem nam ik graag contact op!

Daaruit rolde een eerste poging, namelijk om een door Soek ontworpen talliet, een gebedskleed, aan de synagoge op de Gedempte Gracht aan te bieden. Dat werd hem niet, omdat Soek daarin niet alleen teksten van De Haan had aangebracht, maar vooral ook de afbeelding van een naakte man. Begrijpelijk. Maar wat dan wel?

Om een lang verhaal kort te houden: Het Weefhuis had de laatste dagen van december nog open staan en Mattias noemde steeds meer namen van mensen die als kunstenaar met De Haan bezig waren. En zij allen reageerden

enthousiast op de mogelijkheid, om hun werk hier te tonen, op te voeren of te presenteren.

En zo is het gekomen, dat u hier om u heen prachtige foto's ziet van Benyamin Reich, die de dubbelzinnigheid van de joodse orthodoxie en onuitgesproken homoseksualiteit tonen in Israël en de bezette Palestijnse gebieden. Dat u liederen van Ron Mesland kunt horen, textiele kunstwerken van Soek en lino's van Peter Kooij kunt bewonderen, dat u drukproeven uit het Gemeente Archief kunt zien, allemaal met en om teksten van De Haan. Dat u een documentaire kunt bekijken van Emile Fallaux, waarin De Haans moordenaar werd geïnterviewd, dat u voordrachten kunt bijwonen over De Haan en de worsteling met zijn homoseksualiteit, maar ook kennis kunt maken met (fragmenten van) zijn teksten, niet in het minst in de voorstelling "Eer De Haan" door Schout bij Nacht. De Haan heeft zoveel geschreven: Honderden gedichten en verschillende romans. Die staan daar allemaal in de vitrine. Hij schreef meer dan 300 feuilletons en zoveel brieven. Daarvan een enkel voorbeeld op de panelen die ik van de Synagoge in Groningen kreeg.

De Haan was ook onderwijzer en leraar Nederlands, universiteitsdocent Rechten, socialist. Hij keerde zich als jonge man van het joodse geloof af, kwam daar later op terug, werd Zionist. Hij ging vol overtuiging naar Palestina, om er snel achter te komen, dat de stichting van een Israëliëse staat helemaal niet realistisch was – 'Er wonen hier toch al mensen!' – en werd Antizionist. Hij werd orthodox, leerde

Hebreeuws, maar ook meteen Arabisch. Hij ging als gezant naar de Koning van Jordanië en bezocht vele andere invloedrijke hoge Arabieren, soms zelfs 'in het hol van de leeuw', zoals hij schreef en berichtte in het Handelsblad. Nadat hij zich bij de Zionisten onmogelijk had gemaakt, kreeg hij doodsbedreigingen en schreef zelfs daarover gedichten.

En al die jaren was De Haan ook nog eens openlijk homoseksueel! Hij schreef de allereerste roman in de Nederlandse literatuur over de relatie van twee samenwonende mannen. Hij schreef honderden gedichten over eene visschersjongen, die matroos, landarbeider, soldaat, over mannen in Parijs, Londen, Rome en Napels, over George in een Russische gevangenis, over Jezus aan het kruis en over bedoeïenen, Marokkaanse jongens en zijn vriend in Palestina, Adil. En iedereen wist ervan!

Daarom kwam hij in Nederland niet meer aan de bak, maar werd hij ook in Palestina omstreden.

Op de poster van dit Festival staan naast de vanzelfsprekende, noodzakelijke informatie heel veel losse kreten: Joods, Antizionisme, dichter, Rechten, homoseksueel, schandaal, en nog veel meer. Omdat deze begrippen allemaal iets zeggen over de zo veelzijdige Jacob Israël de Haan, die 100 jaar na zijn gewelddadige dood – kijk maar om u heen! – nog zoveel kunstenaars weet te inspireren!

'Iets met De Haan in Zaanstad te doen' is uiteindelijk dit vijfdaagse De Haan Festival geworden. Weliswaar heb ik dat

alleen georganiseerd, heb ik alleen alle touwtjes in handen gehouden, maar kon dat niet dan doordat zoveel mensen, velen hier aanwezig, enthousiast werden van het idee en graag meewerkten, graag hun werk wilden tonen en dat met name vanuit de Gemeente Zaanstad, het Jacob Israël de Haan Genootschap en De Zaanse Regenboog werd meegedacht en waar het Henriëtte Boas Fonds, de Gemeente Zaanstad, het Trutfonds, Stichting de Rose Jonker, De Zaanse Regenboog en Willem den Hartigh persoonlijk financieel hebben bijgedragen. Waarvoor mijn onuitsprekelijk grote dank.

Ik nodig u uit, straks rond te gaan kijken. Ik nodig u uit, de komende dagen naar de verschillende voorstellingen en voordrachten te komen – meldt u zich daarvoor op het mailadres aan, want er zijn steeds maar 50 plaatsen – om u op uw beurt te laten inspireren door Jacob Israël de Haan. Ik wens u vooral veel plezier en vele leermomenten tijdens dit De Haan Festival en wie weet, in 2031 is het 150 jaar geleden, dat De Haan en zijn zus, de schrijfster Carry van Bruggen, werden geboren. Misschien moeten we maar eens nadenken over wat Zaanstad daarmee zou kunnen doen...

Dank u wel.

Marcel van Kampenhout

Programma

Nr	Wanneer	Wat	Door	Ruimte	Toegang
1.	Vrijdag 27 16:00-18:00	Opening, op uitnodiging	Alle uitvoerenden	Alle	Besloten
2.	Zaterdag 28 Zondag 29 Maandag 30 10:30-12:30 (op za -13:30)	Tentoonstelling met <ul style="list-style-type: none"> • foto's • textielcreaties met teksten van De Haan • drukproeven met teksten van De Haan • lino'sneden op De Haan geïnspireerd • legomodellen in relatie tot De Haan • Infopanelen over het leven van De Haan 	Benyamin Reich Soek Gem.archief Zaanstad Peter Kooij Oscar Salomé Synagoge Groningen	Alle	Gratis
3.	Zaterdag 28 14:00 en 16:00	<ul style="list-style-type: none"> • Voordracht: Hoe De Haan met homoseksualiteit omging / Het begin van de homo-emancipatie • Concert: Lieder en op teksten van De Haan 	Mattias Duyves Maurice v. Lieshout Ron Mesland	Boven	Betaald
4.	Zaterdag 28 19:00-21:30	Documentairefilm "Het eind dat niemand keren kan" (1992, 111 minuten, nagesprek met maker).	Emile Fallaux	Boven	Betaald
5.	Zondag 29 13:00 en 15:00	Toneelstuk met zang over De Haan, met gebruikmaking van zijn teksten	Schout bij Nacht	Boven	Betaald
6.	Maandag 30 13:00 en 15:00	<ul style="list-style-type: none"> • Kennismaking met teksten van De Haan met reader • Uitleg bij textielcreaties 	Marcel van Kampenhout Soek	Boven	Betaald
7.	Dinsdag 31 10:00-12:00	Verjaardag van De Haan, op uitnodiging	Alle uitvoerenden	Alle	Besloten

- Voor 3, 4, 5 en 6: Aanmelden met naam, aantal personen, tijdstip, tel.nr via dehaanfestival@gmail.com
- Kosten: €5,- (Scholieren €3,-) inclusief (downloadbare) reader aan de deur te voldoen.
- Maximale aantal bezoekers: 50.
- Voor alle informatie: www.dezaanseregenboog.nl/dehaanfestival en De Zaanse Regenboog

Sponsors, Exponenten en Presentatoren

A. Sponsors

ZNSTD

JO(N)KER

1. Dr. Henriëtte Boas Fonds
2. Gemeente Zaanstad
3. Trutfonds
4. Stichting De Rose Jonker
5. De Zaanse Regenboog
6. Willem den Hartigh

Met dank voor de belangeloze medewerking aan:

- Mattias Duyves
- Maurice van Lieshout
- Emile Fallaux
- Jacob Israël de Haan Genootschap
- Siep Goedhart en Rubia Enser

B. Exponenten

1. **Benjamin Reich** werd in Israël geboren in een chassidische familie. Op 16-jarige leeftijd verliet hij de orthodoxe gemeenschap om kunst te gaan beoefenen. Hij studeerde in Jeruzalem en Parijs en woont sinds 2009 in Berlijn. Hij exposeerde in heel

Europa. Reichs werk probeert de conflictlijnen en kruispunten tussen de westerse wereld en traditionele culturen te verkennen, waarbij uitersten als sensualiteit en spiritualiteit, het heilige en het profane, de natuur en de beschaving worden gecombineerd. Zijn kunstwerken weerspiegelen zijn leven als permanente ballingschap.

2. **Soek** is onder andere textielkunstenaar. De teksten van De Haan hebben hem geïnspireerd om die in zijn creaties te verwerken, bijvoorbeeld een drielagig doek, geïnspireerd op een talliet, het joods gebedsdoek.

3. **Gemeentearchief Zaanstad**
Het archief beschikt over zestig prachtig uitgevoerde drukproeven van teksten van De Haan. Drukkers wilden met drukproeven graag laten zien, waartoe zij in staat waren. Het Gemeentearchief beschikt over deze collectie en stelt die tentoon. Daarnaast worden andere foto's en documenten getoond.
4. **Peter Kooij** is beeldend kunstenaar, werkzaam in verschillende technieken, de laatste jaren met name met linoleumsneden. Hij schrijft ook over kunst en kunstenaars, over Joodse geschiedenissen en zijn woonplaats Zutphen. Hij is adviseur van de Stichting Nobilis, centrum voor prentkunst in Fochteloo.

5. **Oscar Salome** is naast vrijwilliger bij De Zaanse Regenboog ook een fervent LEGO-bouwer. Dit jaar had hij een tentoonstelling in het stadhuis van Zaanstad met naast een LEGO-Pride ook LEGO-gebouwen uit Zaanstad.
6. De **Synagoge Groningen** organiseerde dit jaar een tentoonstelling over De Haan als “een man van tegenstellingen en tegenstand” onder de titel: “A Dutch Lawrence of Arabia”. Enkele infopanelen worden hier opnieuw tentoongesteld.

C. Presentatoren en opvoerenden

1. **Mattias Duyves** is een van de mensen achter het Jacob Israël de Haan Genootschap en was docent Homostudies (nu Gender en Seksualiteit) aan de UvA. In zijn lezing gaat hij in op de persoon De Haan en de keuzes die hij in zijn leven heeft gemaakt, met de consequenties daarvan, met name over de omgang met zijn eigen homoseksualiteit.
2. **Maurice van Lieshout** is literair historicus en gaat in zijn presentatie met name in op de geschiedenis van de lhbti-emancipatie. Hij publiceerde vanaf de jaren tachtig verschillende boeken en artikelen over de Nederlandse en specifiek de Utrechtse lhbt-geschiedenis.
3. **Ron Mesland** is een Nederlandse zanger, componist, liedjesschrijver en vertaler van musicals. Hij is ook voice-over en spreekt audioboeken in. Hij

schreef een liederencyclus op ‘Kwatrijnen’ van De Haan. Hieruit zal hij er enkele voordragen en daarbij uitleg geven.

4. Schout bij Nacht

‘Eer De Haan...’ is een muziektheatervoorstelling over het leven maar vooral werk van De Haan. Het is een opera vol Jiddische levensliederen, Jordanese opera en Italiaanse melodieën, een uur lang smullen van de avonturen, dromen, ambities, talenten en...wroegingen van een uiterst belangrijke Nederlandse dichter/schrijver en Zaankanter.

Dio van Velden is acteur, regisseur, schrijver en oprichter van Stichting Schout bij Nacht. Acteurs: **Jan-Roelof Bathoorn, Jelte Fossen, Daniël Wajsenblum en Dio van Velden.**

5. **Emile Fallaux** was programmamaker bij de VARA en de VPRO, hoofdredacteur van Eva (later Viva) en Vrij Nederland en directeur van het Internationale Film Festival Rotterdam. Verder bekleedde hij vele bestuursfuncties, zoals bij het Prins Claus Fonds, Holland Festival en Nederlandse Fonds voor de Film. Hij won o.a. de Zilveren Nipkowschijf.
6. **Marcel van Kampenhout** studeerde Duits en Homostudies en was docent aan middelbare en hogescholen. Hij werkte in zijn lessen veel met literatuur en theater. Hij presenteert (fragmenten van) verschillende teksten van De Haan en bespreekt natuurlijk ook de – soms controversiële - inhoud daarvan.

Biografie van Jacob Israël de Haan

- 1881 Geboren in Smilde (31 december)
- 1885 Verhuizing naar Zaandam
- 1896 Opleiding tot onderwijzer in Haarlem. Kosthuis.
- 1899 Briefwisseling met Frederik van Eeden
- 1900 Onderwijzersdiploma, lidmaatschap SDAP, eerste betrekking in Zaandam, eerste publicaties van gedichten, afstand van het joodse geloof
- 1901 Betrekkingen in Culemborg, Amsterdam en Krommenie
- 1902 Betrekking in Amsterdam, hoofdakte, afkeuring
- 1903 Diverse publicaties, arrestatie bij Spoorwegstaking
- 1904 Publicatie "Pijpelijntjes", ontslag uit onderwijs, ontslag als publicist bij "Het Volk", einde lidmaatschap SDAP
- 1905 Betrekking bij Rijksverzekeringsbank, bachelor in de Rechten
- 1906 Leraar in Nijmegen, masterstudie Rechten
- 1907 Huwelijk met Johanna van Maarseveen
- 1908 Publicatie "Pathologieën", lesverbod als onderwijzer in Amsterdam
- 1910 Terugkeer naar het joodse geloof
- 1912/3 Drie reizen naar Rusland, onderzoek naar de omstandigheden in de gevangenissen, publicatie "In Russische gevangenissen"
- 1914 Verwijdering uit Solidariteitscomité Russische Gevangenen door SDAP
- 1915 Publicatie "Het Joodsche Lied", lidmaatschap van Nederlandse Zionisten Bond, doorbraak als schrijver, studie Hebreeuws
- 1916 Promotie tot Doctor in de Rechten, docent aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam
- 1917 Gepasseerd voor hoogleraarschap aldaar
- 1918 Besluit tot emigratie naar Palestina
- 1919 Aankomst in Palestina, publicaties in het Algemeen Handelsblad, beginnende twijfel over Zionisme, bezoeken aan de emir van Transjordanië en koning Hoessein, docent op de rechtsschool in Jeruzalem
- 1922 Meningsverschillen met zionisten, toenadering tot Arabieren, relaties met Arabische jongens, ontslag als docent
- 1923 Succesvol advocaat van orthodoxe, anti-zionistische Agoedat, diverse doodsbedreigingen
- 1924 Doodgeschoten door Awraham Tehomi van de joodse paramilitaire zelfverdedigingsorganisatie Hagana (30 juni)

Bibliografie

1 tot en met 9 als Jacob de Haan

10 en verder als Jacob Israël de Haan

1. Verzen van Jezus, 1904
2. Pijpelijntjes, roman 1904
3. Kanalje, verhalenbundel 1904
4. Vroege gedichten 1905-8 in 22
5. Nerveuze vertellingen, korte verhalen, 1907
6. Ondergangen, roman 1907
7. Pathologieën, roman 1908
8. In Russische gevangenschappen, verslagen 1913
9. Libertijnse liederen, 1914, in 19, enkele in 22
10. Het Joodsche Lied I, 1915, in 19, enkele in 22
11. Lieder en 1917, in 19, enkele in 22
12. Een nieuw Carthago, 1919 in 19
13. Feuilletons in Algemeen Handelsblad 1919-24 in 24
14. Verspreide gedichten (1909-21), in 19, enkele in 22
15. Nagelaten gedichten (1917-24), in 19, enkele in 22
16. Het Joodsche Lied II, 1921, in 19, enkele in 22
17. Jeruzalem, 1922, verhalen
18. Kwatrijnen, 1924, in 19, enkele in 22

19. Verzamelde gedichten I en II, G. van Oorschot 1952,
met:

- Libertijnsche Lieder en
- Het Joodsche Lied I en II
- Lieder en
- Een nieuw Carthago
- Kwatrijnen
- Verspreide Gedichten
- Nagelaten Gedichten

Over De Haan, bundel/bloemlezing, archieven

20. Mijn lied, mijn leed, mijn hartstocht. Biografie door Erik Schaap, 2018
21. Jacob Israël de Haan in het Palestijnse labyrint (1919-1924). Ludy Giebels, 2024
22. Ik Ben Een Jongen Te Zaandam Geweest, bundel, Gerrit Komrij, 1982
23. Naar vriendschap zulk een mateloos verlangen, bloemlezing, Hans Hafkamp, 1979
24. www.dbnl.org voor alle werken, teksten, brieven
25. <https://archives.uba.uva.nl> voor correspondentie, aantekeningen, foto's en documenten

Soek: teksten van De Haan op textielcreaties

1. Roze pakje: feuilleton 25 deel VI

hoe wonderlijk is de drie-en-twintigste, wanneer men de vier-en-twintigste wordt doodgeschoten! over de vijf-en-twintigste durf ik niet te denken. dood en begraven. alles in mijn kamer zal staan en ik zal niet komen. want ik ben dood. maar als ik niet weet, dat ik dood ben, dan ben ik ook niet dood. dan heb ik het eeuwige leven. maar als ik dat ook niet weet? dit zijn grote en diepe gedachten, waarover veel te schrijven zoude zijn. maar wat baat het, één dag voor mijn dood? beter is het rustig te wachten, en, zoo mogelijk, na mijn dood te spreken met de spiritisten. kan dat? de drie-en-twintigste! ja, de zwarte hand heeft lange vingers en ik zal het niet ontsnappen. ik ben koud van angst, want ik ben een lafaard en mijn hart.

o, mijn hart, wat klopt het! ik til het briefje van de scheurkalender op, om te zien hoe het cijfer 24 er uit ziet. het is geweldig. ik heb dit nog nooit beseft. en voor verzoening is het nu te laat. is het óók nodig? laat ik doen, wat struisvogels doen en het vorige blaadje niet afscheuren. ja, - ik zal ineens verspringen van den drie-en-twintigsten op de vijf-en-twintigsten. als men het blaadje niet van den scheurkalender afneemt bestaat de volgende dag niet. en het jaar blijft staan. dwaas, dat ik niet eerder op deze goedhartige gedachte gekomen ben. het is duidelijk: de vier-en-twintigste bestaat niet. laat de zwarte hand of de hongerende chaloets daar iets tegen doen

2. Doek voorkant

a. Zwarte strepen links

wees niet angstig voor wat wij saam voldreven
god en wij beiden weten het alleen
en hij vergeeft wat geen mensen vergeven
en vaagt als wolken al uw zonden heen

b. Zwarte strepen rechts

nee niet de hemel niet gods bloeiende aarde
ik denk aan u, ik denk aan u alleen
alles wat mij jaren bezwaarde
danst gij verrukkelijk heen

c. Blauwe tekst midden links

avond
wat ben ik vandaag mild en blij geweest
van ochtendrood tot avondrood
en ik verlang als naar een innig feest
vannacht naar mijnen dood

d. Blauwe tekst midden rechts

troost u want was ik in holland gebleven
verlangen naar dit land liet mij geen rust
in onrust geboren werd ik gedreven
tot waar de dood mij kust

e. Onder dit kwatrijn

Moment van sterven
5684 MCMXXIV 1924
261.817 min(uten)
(30 juni 1924 19:37 uur)

3. Doek tussenlaag

en onbekommerd zal ik voor god komen
al brandt van hoofd tot schenkel 't zondig zeer
ik spreek tot god: die daden en die dromen
wie gaf ze mij? neem ze nu van mij weer

4. Doek achterkant, kraag

laat mij nog eens als een kind schuldloos schreien

5. Doek met scheur

de stroom
van den dag het drijvend verlangen
van den nacht de zalige droom
het is alles gevangen'
in één gevangen stroom

Peter Kooij:

Op teksten van De Haan geïnspireerde lino'sneden

Bron: Verzamelde Gedichten

Kwatrijn 'Vóór den avond'
Nog lichten in het lage dal geen lampen.
Nog staan geen sterren aan de stille lucht.
Maar van de heuvels dalen reeds de dampen.
De dag vergaat zonder gerucht.

Nachtlied
Des avonds, vóór het slapen gaan,
Zong mijne Moeder mij heur lied,
Van de sterren, die aan den Hemel staan
Zoo wijd als de Maan maar ziet.

Des nachts, als ik niet slapen kan,
Wie zingt een lied voor mij?
Mijn Moeder stierf; ik ben een man,
Die zwaar draagt en mijn jeugd is ver voorbij.

Kwatrijn
Een schaduw beweegt langs de rozenmuur,
Omdat een Man beweegt in het ravijn.
Bedenk in 't bloeien van dit zonnig uur
Dat wij misschien schaduw (van welke Mannen?) zijn.

Kwatrijn
Er is niet meer dan de Dood en het Leven,
Waarom dan nog angst en pijn?
Ieder weet, hij wordt voortgedreven.
En niemand, wat daarna zal zijn.

Kwatrijn
Mijn stemming is als mijne kleine kamer,
Er is geen zon, de regen schemert zacht.
De dag vergaat en al eenzamer
Licht ik de lamp en het is nacht.

Kwatrijn
Toeval en Karakter blijven steeds over
Bij het ontleden van iedere Daad.
Wat bracht ons heden samen in één toover,
Terwijl de dag vergaat?

(De print van de lino'snede op de voorpagina
werd door Peter Kooij beschikbaar gesteld.)

Ron Mesland:

Selectie uit liederencyclus “God of de knaap: 40 kwatrijnen van Jacob Israël de Haan, 2021”

Afreis

Dat een snelle zeiler „Vlaardingen“ heet
en ligt afgetuigd in de Maas op stroom.
Is het leven verlangen of een droom?
O lied, dat droom en leven vereend weet.

Jeruzalem

De stem van Jeruzalem: door de dagen
roept Jeruzalem, door de donkere nacht.
Als Moeder troost, wanneer haar zonen klagen,
zó troost die Stad der Steden onze klacht.

Ochtend in Londen

Hijgende stem van het onheilig Londen.
Wat zijt ge bij de stilte van mijn Lied?
Wat heeft de zwerver ooit bij u gevonden
des ochtends, dat hem 's avonds niet verliet?

De dood

Want alle mensen die daar rust'loos drijven
zien zij de Meester niet?
Hij gaat voorbij, ik voel verstijven
mijn bloed, en mijn lied.

Nachttrein

Een luitenant, maar niet meer dan een knaap.
Wij reisden samen des nachts, in de trein.
Wat lot genoot hij, lachend in zijn slaap?
Terwijl ik waakte en kromp van pijn.

Onrust (“Ik lees gedichten...”)

Ik lees gedichten van Gutteling en van Perk.
Zij stierven. Als ik sterf, wie zal mij dan nog lezen?
Wat baat alles? Het Lied is mens'lijk werk.
Thans of later, het zal eens vergeten wezen.

Een naam

Ik vraag zijn naam. Een mooie naam: Renato
En waar hij woont. Hij lacht en zegt: Sorrento.
Wij scheiden. Mijn stoomer ligt op de ree.
Niets dan wat klank van namen neem ik mee.

Een matroos

Een lichtmatroos, zijne donkere haren.
Zijn ogen bloeien, zijne wangen blozen.
Denk niet aan de duizenden lichtmatrozen
die jong en schoon als deze waren.

Verleiding

Ik zat aan dek in het Gebed gebogen
Hij kwam met lach en vraag tot mij
Al wat geen man uitspreekt lachte in zijn ogen
Ik zuchtte, en legde het gebed op zij.

Onrust ("Amsterdam")

Die te Amsterdam vaak zei: 'Jeruzalem'
En naar Jeruzalem gedreven kwam,
Hij zegt met een mijmrende stem:
'Amsterdam, Amsterdam.'

Twijfel

Wat wacht ik in dit avonduur,
De stad beslopen door de slaap,
Gezeten bij de tempelmuur?
God, of de Marokkaanse knaap?

Nachtrit

Ik vroeg Adil waaraan hij rijdend dacht.
Hij zeide: aan Allah, in een eenvoud groot.
God voert ons heden veilig door de nacht
en morgen veilig naar de dood.

Wild genierter

Dat ik een wild genierter ben geweest
wiens vreugde wrang was en wiens wroeging wranger,
men zal het weten zolang men Hollands leest.
Maar ook niet langer!

Avond

Strepen van licht langs het land.
Aan de lucht een schijn van rood.
De stad die hijgt en brandt!
Wat is het leven moeder, en wat is de dood?

Herdenken

Wat is de Zaan een mooie brede stroom.
Ik ben een jongen te Zaandam geweest.
Jeruzalem: zo teder als een droom,
Herdenk ik hier mijn jeugd en elk Joods Feest.

Schout bij Nacht / Dio van Velden

Selectie van gebruikte teksten van De Haan in: "Eer De Haan..."

1.

'Die na mij komen, lezen mijn kwatrijnen.
Zij zullen sidderen, als zij verstaan,
Met welk een marteling van hartepijnen
Ik zingend door het leven ben gegaan'.

2.

'Sam...'

'Dag Jopie, ben je eindelijk wakker?'
'Hoe laat is het dan al...is het al zóó laat? Waarom heb je me
zoolang laten slapen, is die knaap al op?'
'Ja...ja Jopie, ik zal het je meteen maar zeggen...die is weg'
'Weg? Hij heeft me gezoend en nog eens...hij heeft mijn
hoofd in zijn schoot gedrukt. We hielden van
elkaar en zouden altijd samenblijven'
'Toen ik vanmorgen opstond, was ie weg'

3.

'Wat ik geschreven heb, dat blijft geschreven.
Wat ik misdreven heb, dat is gedaan.
Ik sterf getroost. Maar zij, die later leven
Zullen mijn lied, mijn leed en mijn hartstocht verstaan'

4.

'Hoe oud ben je toch eigenlijk?'
'Ik? Vier-en-twintig'
'Waarachtig? Zeg, ik dacht niet ouder dan een jaar of
achttien'. Hij lachte. Wat was hij fijn, wat was
hij mooi. Een lustig verlangen begon in mij te tieretieren om
hem te zoenen...

5.

'Joop, ik vind je niks goed vandaag...je moest maar
thuisblijven. Wij eten in het Americain'.
'Nee Sam, ik ga mee'.
'Je blijft thuis, je bent ziek...heel ziek...je blijft thuis'.
'Nietes'
'Welles'
Steeds sneller en feller 'Nietes' en Welles'
'Ja Sam, ik blijf thuis. Ik voel me niks goed. Vanavond kruip ik
wel tussen jullie in'
'Nee, wij blijven vannacht in de stad en jij gaat vroeg naar
bed'. Sams stem was heershard, hij had alles begrepen. En

dat zwakte mij zoo, dat ik niets tegen zeggen kon en droef meezei: 'Gaan jullie maar, ik ga vroeg naar bed'.
Maar middernachts kon ik de slaap nog steeds niet vatten, lag ik maar wat zoetjes te snikken en ging in een laag neerdikkende wolkmist de straat op en zag daar den bekenden knaap.
'Hé dag mijnheer...wat heb ik u een tijd niet gezien'
'Hoe oud ben je toch eigenlijk?'
'Ik? Veertien! Vorige week geworre'
'Waarachtig? Zeg, ik dacht niet jonger dan een jaar of achttien'. Hij lachte. 'Ga je mee naar huis?'
'Ja, zeker, mijnheer'
Hij wou 't graag, kreeg altijd tien stuiver als hij met mij meeding en 's nachts bij mij bleef, en soms meer. Gedwee liep hij met me mee. 'Je moet vannacht bij me blijven, mijnheer Sam is er niet'
'Ja, dat is best'
Nee, ik hield niet van 'm maar hij was de mooiste jongen die ik kende: vuilprachtig met z'n goudbruindoorgloeide oogen en blinkwitte tanden in de mooie mond van die gekochte jongen. Het gevoel van begeerte zonder liefde gevoel ik steeds als hij naaktbevend voor mij staat met zijn vuile, prachtige vleesch. Wat was hij mooi, vreeselijk mooi, en gek dat ik toch niet van hem hield. 'Zoo, hier heb je zeven stuiver, je weet waarvoor, maar denk eraan, als er maar zooveel aan mankeert...'
'Ja mijnheer, ik zal 't goed doen'
Naast hem had ik nóg een jongen, jonger nog. Een vreemde jongen. Even scheel uit grijsbetroebelde oogen, maar prettig-scheel. Hij kwam eens bij mij thuis als timmerjongen, maar ik had hem zoo mooi gevonden, dat ik 'm onderschept had en gehouden bij me. Twee stuivers per dag is veel geld voor zulk ene knaap.

6.
Ik vraag zijn jaren. Hij lacht schuw en teder.
Hij bloost. Dan zegt hij 'vijftien jaar'.
In zijn blikken beleef ik weder,
Mijn jeugd en mijn gevaar.

7.
'Je martelt mij'
'Dat geloof ik ook'
'Maar als je dit boek echt uitgeeft...heb je er niet aan gedacht dat je ook je eigen naam schande zult doen?'
'Nee, zelfzuchtig ben ik nooit geweest en aan mijzelf heb ik niet gedacht, alleen aan jou'
'Wat ben jij toch harteloos en wreed'
'Dat hoop ik...en dat is juist de reden dat ik behouden blijf en dat jij ondergaat... Ga dood maar ik bid je, verdrink je niet.

8.
'In Nederland publiceerde ik een brief, door mij geheimelijk uit de Centrale gevangenis te Orel ontvangen, met een nauwkeurig verhaal van verregaande mishandelingen. Een verbanning naar Siberië, hoe vreselijk ook, werd verkozen boven een verblijf in Russische gevangenissen'.
'De bewaarders vlogen op mij af en begonnen mij te slaan en te trappen. Ik werd omhoog gegooid en weer op de grond gesmakt. Uit mijn neus stroomde bloed. Ik verloor mijn bewustzijn. Vooral 's nachts had ik verschrikkelijk te lijden. Er waren vele nachten dat ik gegeseld werd, tweemaal, driemaal tot ik bewusteloos werd. Dan werd ik met koud water overgoten of met fecaliën. De dood is verkieslijk boven zulk een leven...'

'Beulen! Schreeuwde ik. Schiet mij dan toch dood....maak mij dan toch ineens dood!'

'Nee, donderhond, doodschietsen zullen wij jou niet en ophangen ook niet. Maar levend hier vandaan komen zul je ook niet. We zullen je doodmartelen!'

9.

'Annenkov en zijn kornuiten begonnen mij als waanzinnigen te trappen en te slaan. In mijn nek, op mijn borst, in mijn gezicht. Eén pakte mij bij de keel en begon mij te worgen. Ik raakte bewusteloos en zag nog net hoe mijn kameraad als een dood ding de kamer werd uitgegooid.'

Over dit alles schreef ik in Hollandsche kranten. Over mijn lieve vriend George. Over mijn kameraad Dimitri. En over al die duizenden andere Georges en Dimitri's in Orel en Saratov, in Tobolsk, Pskov, Sebastopol, Tiflis en Nicolajevsk. Ik snikte. Een uitroep zonder uitroepeteken'.

10.

Wat wacht ik in dit avonduur,
De Stad beslopen door de slaap,
Gezeten bij den Tempelmuur:
God of den Marokkaanschen Knaap?

11.

'En wij komen op de weekmarkt. Het tooneel is kleiner dan verleden week te Berseba. Een geheel veldje met specerijenkooplieden is hier met een bonten, welriekenden voorraad. Er zijn óók kooplieden met het mooie weefwerk uit Medjdel, waar wij gisteren waren. En wij koopen nog drie mooie, bonte doeken'.

12.

'Een protestantse Nederlandse theoloog, liep met De Haan door de straten van Jerusalem en zag alle joodse jongeren, welke zij tegenkwamen, op de grond spuwen. Het geneerde de theoloog en hij zei: "Dat doen ze ook niet uit achting voor u". Waarop De Haan antwoordde: "Nee, uit achting voor u. Als u er niet bij was zouden ze me in het gezicht spuwen"'.

13.

Rozen zijn niet zo schoon als uwe wangen,
Tulpen niet als uw blote voeten teer,
En in geen ogen las ik immer meer
Naar vriendschap zulk een mateloos verlangen.

Bronnen:

- Kwatrijnen
- Pijpelijntjes
- Pathologieën
- In Russische gevangenissen
- Feuilleton 215 in het Handelsblad
- Victor E. van Vriesland in: Jeroen Brouwers, Zachtjes knetteren de letteren, p.27

Marcel van Kampenhout: Selectie uit teksten (De nummers verwijzen naar de bibliografie.)

1. Verzen van Jezus, 1904

Ach 't arme hoofd van wonden vol en bloed
Wat hangt het zwaar, hoe gloort er door den nacht
Zijn bleek gelaat, met smartenschoone pracht
Van zijn rôo-rozen en zijn doornenhoed.

Waarom heb ik je lief, Gods lief....de klacht
Droef van je lippen en je oogendoel....
Je bloedbedropen handen, wonde voet?....
Wondere liefde, maak mijn woorden zacht

O, Gods lief kind, dat voor zijn kindren leed,
Laat kind niet schreien om wat kind niet weet,
Blijf bleek en stil aan 't hooge hout geslagen.

O, lieve vrind van smart en schoonheid beiden,
Laat mij je zien, je hoog en heerlijk lijden,
Jou jongen zijn en om jou droefheid klagen.

2. Pijpelijntjes. 1904.

'Sam...'

'Dag Jopie, ben je eindelijk wakker?'

'Hoe laat is het dan al...is het al zóó laat? Waarom heb je me
zoolang laten slapen, is die knaap al op?'

'Ja...ja Jopie, ik zal het je meteen maar zeggen...die is weg'
'Weg? Hij heeft me gezoend en nog eens...hij heeft mijn hoofd in
zijn schoot gedrukt. We hielden van
elkaar en zouden altijd samenblijven'
'Toen ik vanmorgen opstond, was ie weg'

...

'Joop, ik vind je niks goed vandaag...je moest maar thuisblijven. Wij
eten in het Americanin'.

'Nee Sam, ik ga mee'.

'Je blijft thuis, je bent ziek...heel ziek...je blijft thuis'.

'Nietes'

'Welles'

Steeds sneller en feller 'Nietes' en Welles'

'Ja Sam, ik blijf thuis. Ik voel me niks goed. Vanavond kruip ik wel
tussen jullie in'

'Nee, wij blijven vannacht in de stad en jij gaat vroeg naar bed'

Sams stem was heershard, hij had alles begrepen. En dat zwakte
mij zoo, dat ik niets tegen zeggen kon en droef meezei: 'Gaan jullie
maar, ik ga vroeg naar bed'.

Maar middernachts kon ik de slaap nog steeds niet vatten, lag ik
maar wat zoetjes te snikken en ging in een laag neerdikkende
wolkmist de straat op en zag daar den bekenden knaap.

'Hé dag mijnheer...wat heb ik u een tijd niet gezien'

'Hoe oud ben je toch eigenlijk?'

'Ik? Veertien! Vorige week geworre'

'Waarachtig? Zeg, ik dacht niet jonger dan een jaar of achttien'. Hij
lachte. 'Ga je mee naar huis?'

'Ja, zeker, mijnheer'

Hij wou 't graag, kreeg altijd tien stuiver als hij met mij meeding en 's
nachts bij mij bleef, en soms meer. Gedwee liep hij met me mee. 'Je
moet vannacht bij me blijven, mijnheer Sam is er niet'

'Ja, dat is best'

Nee, ik hield niet van 'm maar hij was de mooiste jongen die ik
kende: vuilprachtig met z'n goudbruindoorgloeiende oogen en
blinkwitte tanden in de mooie mond van die gekochte jongen. Het

gevoel van begeerte zonder liefde gevoel ik steeds als hij naaktbevend voor mij staat met zijn vuile, prachtige vleesch. Wat was hij mooi, vreeselijk mooi, en gek dat ik toch niet van hem hield. 'Zoo, hier heb je zeven stuiver, je weet waarvoor, maar denk eraan, als er maar zooveel aan mankeert...'

'Ja mijnheer, ik zal 't goed doen'

Naast hem had ik nóg een jongen, jonger nog. Een vreemde jongen. Even scheel uit grijsbetroebelde oogen, maar prettig-scheel. Hij kwam eens bij mij thuis als timmerjongen, maar ik had hem zoo mooi gevonden, dat ik 'm onderschept had en gehouden bij me. Twee stuivers per dag is veel geld voor zulk ene knaap.

3. Kanalje, verhalenbundel 1904.

Uit: Fabrieksmeid

't is niet prettig als je op stuk werkt, en je loon 'n knoei krijgt, telkens als je 't met ijver en knapheid, óók wel eens met werken onder schafttijd, 'n beetje de hoogte in hebt gebracht.

Onze zusters, de fabrieksmeiden, hadden d'r zich bij neergeleid ... wat moesten ze anders...en de derde keer hadden ze zich d'r bij neergeleid...wat moesten ze anders...en dit was de vierde keer...nou wouen ze niet, nou wouen ze d'ris niet...'t was altijd geweest, toegeven of d'r uit...dan moest 't maar wezen d'r uit...

4. Vroege gedichten 1905-8

5. Nerveuze vertellingen, korte verhalen, 1907

Fragment uit: Over de ervaringen van Hélénius Marie Golesco

Wat eraan voorafgaat: Golesco wordt door Sótòn, de duivel, gevraagd, hem als diens beste vriend te helpen. Hij is weer eens een weddenschap met god aangegaan en die wil hij winnen. Golesco moet Jezus weerstaan:

"Doordat ik innig om jouw verdwaalde slechtheid lijd, zijn mijn pijnlijke kruiswonden weer opengebloed...en ze zullen nooit voorgoed sluiten voordat geen mens meer dwaalt en lijdt."

...

Ik zeide, bedaard van schrik, wreed tegen de bloeder: "Vertoon uw mooie kruiswonden aan wie gij wilt...maar eis van mij geen geloof, dat gij aan 't kruis geleden hebt. Ge hebt er zo van genoten, een fijn, nerveus genot...weet U niet, dat marteling 't hoogste genot is? Weet ge dat niet?"

...

"Niet die woorden doen mij pijn...maar je dwaze dwaling doet mij pijn...ik vergeef je..."

"Natuurlijk vergeeft ge mij...da's uw beroep...verhef u daar maar niet zo op, dat ik niet-vergeef, nooit-niet...ofschoon dat laatste stellig beter van aard is..."

...

6. Ondergangen, roman 1907

7. Pathologieën, roman 1908.

'Je martelt mij'

'Dat geloof ik ook'

'Maar als je dit boek echt uitgeeft...heb je er niet aan gedacht dat je ook je eigen naam schande zult doen?'

'Nee, zelfzuchtig ben ik nooit geweest en aan mijzelf heb ik niet gedacht, alleen aan jou'

'Wat ben jij toch harteloos en wreed'

'Dat hoop ik...en dat is juist de reden dat ik behouden blijf en dat jij ondergaat... Ga dood maar ik bid je, verdrink je niet.'

8. In Russische gevangenissen, verslagen 1913

'In Nederland publiceerde ik een brief, door mij geheimelijk uit de Centrale gevangenis te Orel ontvangen, met een nauwkeurig verhaal van verregaande mishandelingen. Een verbanning naar Siberië, hoe vreselijk ook, werd verkozen boven een verblijf in Russische gevangenissen'.

'De bewaarders vlogen op mij af en begonnen mij te slaan en te trappen. Ik werd omhoog gegooid en weer op de grond gesmakt. Uit mijn neus stroomde bloed. Ik verloor mijn bewustzijn. Vooral 's nachts had ik verschrikkelijk te lijden. Er waren vele nachten dat ik gezeseld werd, tweemaal, driemaal tot ik bewusteloos werd. Dan werd ik met koud water overgoten of met fecaliën. De dood is verkieslijk boven zulk een leven...'

'Beulen! Schreeuwde ik. Schiet mij dan toch dood....maak mij dan toch ineens dood!'

'Nee, donderhond, doodschieten zullen wij jou niet en ophangen ook niet. Maar levend hier vandaan komen zul je ook niet. We zullen je doodmartelen!'

...

'Annenkov en zijn kornuiten begonnen mij als waanzinnigen te trappen en te slaan. In mijn nek, op mijn borst, in mijn gezicht. Eén pakte mij bij de keel en begon mij te worgen. Ik raakte bewusteloos en zag nog net hoe mijn kameraad als een dood ding de kamer werd uitgegooid.'

Over dit alles schreef ik in Hollandsche kranten. Over mijn lieve vriend George. Over mijn kameraad Dimitri. En over al die duizenden andere Georges en Dimitri's in Orel en Saratov, in Tobolsk, Pskov, Sebastopol, Tiflis en Nicolajevsk. Ik snikte. Een uitroep zonder uitroepteken'.

...

George, George, wat wordt er van u in de Centrale gevangenis van Moskou gemaakt? Een dwaas? Een verrader? Want wanneer de regering meent, dat in een bepaalde groep enige opstand wordt voorbereid dan neemt zij administratief gevangen niet de meest

verdachte, maar de minst krachtige van de deelnemers, hopen dat die verraden zal, wanneer hij ontzenuwd is door langdurige eenzaamheid en vrees voor administratieve verbanning. Moge George bestand zijn. Het volgende lied wordt hem gewijd (fragment):

O, knaap in 't stijgen van uw vlucht gevangen
Als vogel en gekooid in nauw verblijf,
Hoe langt naar vrijheid uw machteloos verlangen,
Hoe kwelt angst voor wat u wacht ziel en lijf.

9. Libertijnse liederen, 1914

7

Hun liefste was Joskijn, een jongen, die zijn vrome
En vader vroeg verloor, | moeder
Vond nu bij elkeen als hun broeder
Verheugd gehoor.

...

Maar geeft genade mede aan de makkers met mij
In vreugde, werk en nood, | verbonden,
Waarom is onze vriendschap zonde,
Die voert ten Dood?

10. Het Joodsche Lied I, 1915

Het Joodsche jaar
Ik weet, als ik weer 't jaar heb rondgezongen
Van 't Lotenfeest en 't feest der Overschrijding
Tot Verzoendag, Vreugd der Wet, Tempelwijding,
Komen nieuwe lied'ren in 't hart gedrongen.

Het schoon dier dagen wordt nooit uitgeput,
Daarom blijven mijn Liedren schoon en krachtig
Zoolang de roem van mijn Volk, fier en machtig,
De moede maten van mijn wanhoop stut.

Gij biedt mij schatten onder dit beding
Dat ik niet hooploos naar mijn Volk verlang
En met u wegleeft in feesten en vreugd

Ik weiger, want enkel herinnering
Aan mijn Heilige Dagen en daarvan zang
Is meer waard dan uw Vriendschap en uw Jeugd.

De Joodsche tentoonstelling

...
Ik was een Joodsche jongen, ik verdwaalde
Door lusten misleid en op vreugden fel,
...
En nu: schaamte verbrandt mijn bleeke wangen
...
Mijn hart is ziek. Mijn hopeloos verlangen
Is naar één dronk uit koortskoelende wel
Heemlendiep, helder van Gods heilige Gunst.

11. Liederen 1917

In den wreedten zomer

...
En dit jaar, mijne makkers zouden komen

Uit menig streek naar 't minlijk bloeiend land
Van Holland en wij zouden samen droomen,
Saam lachen en samen ijveren in verstand.

...
En thans: verdeeld in vijandlijke legers
Kampen allen den verwilderden strijd,
Of overwonnenen of trotsche zegers
In elk hart wijkt Vriendschap voor norsche bare nijd.

Hun bloeiende landen liggen geslagen,
En Holland leeft beklemd, met strijd bedreigd,
Het woest geweld versmoort al smartlijk klagen
En bedwingt de harten, dat elk man lijdt en zwijgt.

...

De Tweestrijd

De vriendschap lokt: een schoone, sterke Knaap
Met stem, die vleit en een zoo lieve lach,
Te dwalen met hem door den lichten dag
En 's nachts rusten in droomenschoone slaap.

De Vroomheid maant, een wijs en ernstig man:
Van niet te dwalen langs bloeiende wegen
En later zitten zonder Oogst verlegen,
Met leegte, die geen Vreugd meer vullen kan.

De Vriendschap lokt: ik zeg, wie hem niet kent
Weet niet wat mijn wroegend hart heeft weerstaan
En niet met hoeveel vreugd ik nu bezwijk.

Vroomheid: vergeef, vergeef, dat 'k van u wijk,
Ik weet, gij wilt mijn heil, en toch, ik wend
Mij weg om met den Blijden Knaap te gaan.

Aan Oscar Wilde

Reading: schrei niet, hier is het wreed gebouw

Waar een Dichter in den tredmolen liep,

Dorst leed, honger, op een plankenbed sliep,

Teedre handen stuktrok aan 't geteerd touw.

...

12. Een nieuw Carthago, 1919

13. **Feuilletons in Algemeen Handelsblad 1919-2**

Nr.215

...

'En wij komen op de weekmarkt. Het tooneel is kleiner dan verleden week te Berseba. Een geheel veldje met specerijenkooplieden is hier met een bonten, welriekenden voorraad. Er zijn óók kooplieden met het mooie weefwerk uit Medjdel, waar wij gisteren waren. En wij kopen nog drie mooie, bonte doeken'.

Nr.6 Joodsche en Zionistische problemen

...

Een geheel onafhankelijk Palestina verwachten wij niet. En verlangen wij niet. Dat zou de krachten van ons volk thans zeker te boven gaan. Er zijn wel Arabieren, die Palestina beschouwen als deel van een toekomstig Groot-Arabië, met geheel Syrië en Mesopotamië. Maar het is niet waarschijnlijk, dat dit Groot-Arabië er komen zal. Met den koning van Hedzjas onderhoudt het Zionisme in ieder opzicht de allerbeste betrekkingen. Een mogelijkheid is deze: dat Palestina onder toezicht komt van eene groote mogendheid, bijvoorbeeld Engeland of Frankrijk, als trustee van een eventueelen Volkerenbond.

Eene groote moeilijkheid is ook het Arabische probleem. De Joodsche bevolking is nu nog slechts eene kleine minderheid. Maar zij is bestemd de meerderheid te worden. Niet alleen in aantal, maar ook in gehalte. Toch zullen de Arabieren altijd een belangrijke minderheid blijven vormen. Het best is wellicht nationale autonomie

voor beide groepen. Ieder met hun eigen wetgevende en uitvoerende organen. En elkander eerbiedig ontziende. Thans details te geven is niet mogelijk.

...

Nr.67 Arabische en Joodsche politiek

...

En wat hebben onze Arabische vrienden voor verlangens uitgesproken bij de Internationale Commissie voor de Turksche mandaten? Daaruit blijkt natuurlijk op zijn allerbest de stand der Arabische quaestie. De Arabische bladen hebben daarover wel enkele mededeelingen gedaan. Maar ik wilde toch ook gaarne spreken met een van de vooraanstaande Arabieren. Zijne Excellentie Aref Pasja El Dajani, de President van de Christelijk-Mohammedaansche Arabierenvereniging, is zoo vriendelijk geweest mij te ontvangen. Een man van beteekenis. Maar doods vijand van de Zionisten.

Het verhaal van mijn bezoek in het Hol van den Leeuw. Maar eerst iets, in het kort, over de Arabische bevolking hier, omdat men zonder dat de hoogst-belangrijke Arabische quaestie niet begrijpen kan.

Te onderscheiden in de bevolking zijn vier lagen.

...

Nr.353 Het Handelsblad vliegt de lucht in

...

Heel veel vliegertouw koopen Faried, Djemal en Abd-el-Rasaq. Hun oom-van-moederszijde, Abdoel Salaäm, geeft het geld. 'Ma-alaisch' zegt hij. Allah heeft hem geene zonen geschonken. Hij heeft enkel de drie dochters. Zij zullen trouwen en in vreemde families overgaan. Later zullen ook de huizen en de stallen in vreemde families overgaan. Het is wel jammer, maar Allah heeft het zoo gewild. En tegen den wil van Allah kunnen de menschen niets doen. Wanneer Allah wilde zou bijvoorbeeld Sroer morgen wel Pasja kunnen worden. En alle huizen, die de Vader van Abdoel Salaäm (Vrede zij Hem!) heeft gebouwd, zouden kunnen invallen, als Allah het wilde. De zuster van Abdoel Salaäm heeft de drie jongens Faried, Djemal, Abd-el-Rasaq en den vierden Fouad, die in Egypte op school is. Zij zeggen 'vadertje' tegen Abdoel Salaäm, en zij trekken hem aan zijn kin, wanneer zij iets van hem hebben willen. Allah zegene hen. Allah bouwe hun huis. Maar hoe geheel anders zou de wereld wezen, wanneer Abdoel Salaäm zelf eens zonen had.

Iedereen begrijpt, dat de kleine Hassan het vliegertouw van mij krijgt. Want zijn vader geeft het hem niet. Natuurlijk, dat Tuwfiq Effendi wel veel van den kleinen Hassan houdt. Wanneer Tuwfiq Effendi iets héél stellig verzekeren wil, dan zweert hij het bij het leven van Hassan. En dan kan het wel waar zijn. Maar geld kan Tuwfiq Effendi niet geven. De zaken gaan slecht. En het Albaneesche vrouwtje, dat het moedertje is van Hassan en van het meisje Husnië, heeft héél veel moeite rond te komen. 's Avonds komt hij soms blootsvoets over de koude steentjes aangedribbeld. Hij is heel ernstig.

14. Verspreide gedichten (1909-21)

15. Nagelaten gedichten (1917-24)

Herzl

...

Eens waart gij doof voor mijn geslagen smeken,
Thans ben ik blind voor alles wat gij doet.
Uw schoonheid is voor goed van u geweken,
De schande schurft door uw geschonden bloed.

Herzl

Gij, vleier van Koningen en van Keizers,
Hoe knielt gij voor hen in het vuil terneer.
Weet gij dan niet iets beters en iets wijzers?
Gods eigen Leer.

Heeft God de menschen naar Zijn beeld geschapen,
Of schiepen de menschen naar hun beeld God?
Hij martelt mij. Ik kan niet slapen.
Wat is Zijn Lot?

16. Het Joodsche Lied II, 1921

Op den bloemendag

...

Niet één volk heeft zoo wreed als wij geleden
Onder slagen des krijgs en volkrenhaat.
Eén volk vindt baat in oorlog, één in vrede,
Wij vinden in vrede noch oorlog baat.

...

Een droom? Hoe bloeide reeds rijkdom van daden.
Het hart verlangt: de handen zaaien 't graan.
't Land, dat twintig eeuwen nedertraden,
Ziet weder oogst van Joodsche zaaiers staan.

...

Dicht bij den Dood

...

Ik wil weer rijden met Adil Effendi
stoute paarden, over 't open land,
Weer zien, hoe mijn vriend, de Arabische dandy,
paard mak houdt in zijne speelsche hand.

...

En onbekommerd zal ik voor God komen,
Al brandt van hoofd tot schenkel 't zondig zeer.
Ik spreek tot God: "Die daden en die droomen,
Wie gaf ze mij? Neem ze nu van mij weer."

17. Jeruzalem, 1922, verhalen

IV

Nietwaar, na deze gunstige informatiën mogen wij gerust
gaan. Wie ook bestolen worden, de gasten van den
hoofdman zeker niet. Wij zullen Amin dus een brief schrijven,
dat wij hem Dinsdag aanstaande zullen komen bezoeken.
Adil belast zich daarmee. Het is een heel moeilijk werk,
want Amin Effendi is een grote sjech.

"...

Allah is groot. Wij hopen Uwe Excellentie en zijne familie in
gezondheid te vinden.
Zij, die u schrijven,
Adil Awedah,
Jacob Israël de Haan.
Geschreven te El-Kuds, op den vierden dag van den eersten
maand Rabia, van het jaar 1338."

...

VII

En zoowaar, met den mooien morgen, daar verschijnt
Sakhib, de tweede zoon van de sjech. Groot en waardig in
een bruin gewaad. Zijn vader wacht ons half-weg Naälin in

zijn landhuis, dat heet dar Salameh: Woning des Vredes. Hij
zendt ons zijn mooiste paard voor mij.

...

Wij eten eerst samen. Wij doen dat zonder messen en
vorken. Wij breken het brood in groote brokken. Wij doopen
dat in de olie van onze sardientjes en nemen met onze
vingers de stukken sardien. Ik sidder af en toe. Maar zou ik
den tweeden zoon van een machtigen sjech mogen
beleedigen? En eten als de dwaze Europeanen doen met
een vork en een mes? Ieder van een bord apart, als
vergiftigde vijanden!

18. Kwatrijnen, 1924

Jeruzalem

Ook hier ben ik de diep-gekwelde mensch.
Mij martelt het raadsel en zijn onthulling
Wat baat mijn mateloos hart de vervulling?
Altijd, altijd, drijft mij een stouter wensch.

Wat wacht ik in dit avonduur,
De Stad beslopen door de slaap,
Gezeten bij den Tempelmuur:
God of den Marokkaanschen Knaap?

Bont leven

Londen, Rome, Parijs: het zijn maar straten
Van de stad, waardoor ik verlangend reis.
Oovral vind ik wel wijn en vrije Maten,
En zingt mijn Lied zijn wijs.

Adil

Gij wilt uw jeugd voor mijne jaren geven?
Ik geef gaarne mijn jaren voor uw jeugd.
Gij wordt door uw stout verlangen gedreven.
Terwijl mij niets dan machtloos missen heugt.

Weg der jeugd

Langs het Guispad tusschen Koog en Westzaan
Ben ik vaak der zomerdagen gegaan.
Ga 't eenmaal, als ik zing, en gij zult weten,
Dat 'k Holland te Jeruzalem niet kan vergeten.

Sint-Kilda

Zeg nog eens weer "Sint-Kilda", dan bloeit open
Onder de lage lucht, de haven van Zaandam.
Stoomers stampen, lossers en laders loopen.
Een barkschip ligt stil, dat uit Zweden kwam.

Klaagmuur

Ook hier ben ik de zinnelijke Dichter,
Genietend door zoo menig Land gegaan.
De lach van den Marokkaan valt mij lichter
Dan 't weenen van wie met mij biddend staan.

Ziel en zinnen

De vreugd der ziel en de vreugd van de zinnen:
Het is in Gods Eenheid toch alles één.
Aanvaard uw haat, aanvaard uw fel beminnen.
Er is eenheid in wat gescheiden scheen.

Bedouïenen

Daar staan zij naakt in hunne bruine broosheid.
Van het hoofd tot de voeten rank gebouwd.
Zij weten niet van schaamte en schaamteloosheid,
Terwijl mijn Lied hen valsch beschouwt.

'Die na mij komen, lezen mijn kwatrijnen.
Zij zullen sidderen, als zij verstaan,
Met welk een marteling van hartepijnen
Ik zingend door het leven ben gegaan'.

'Wat ik geschreven heb, dat blijft geschreven.
Wat ik misdreven heb, dat is gedaan.
Ik sterf getroost. Maar zij, die later leven
Zullen mijn lied, mijn leed en mijn hartstocht verstaan'

Vergeefsich Gebed

De volle Maan en de drie sterren stralen,
Wij spreken bij de Muur 't Avondgebed.
Straks zal ik met Adil Effendi dwalen,
Waar geene vroomheid mijn ziel redt.

19. Verzamelde gedichten I en II, G. van Oorschot 1952, met:

- Libertijnsche Liederen
- Het Joodsche Lied I en II
- Liederen
- Een nieuw Carthago
- Kwatrijnen
- Verspreide Gedichten
- Nagelaten Gedichten

www.dbnl.org & <https://archives.uba.uva.nl>